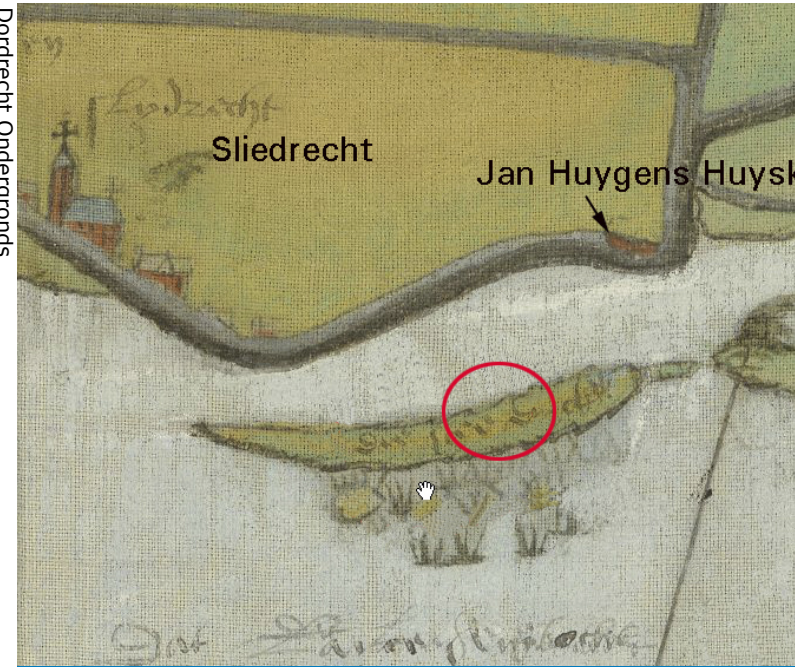

Middeleeuwse bewoning in de polder Stede- dijk

Dordrecht

Een archeologische begeleiding

M.C. Dorst

Ruimtelijke Realisatie /
Archeologie

Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
Postbus 8
3300 AA Dordrecht
www.dordrecht.nl/archeologie

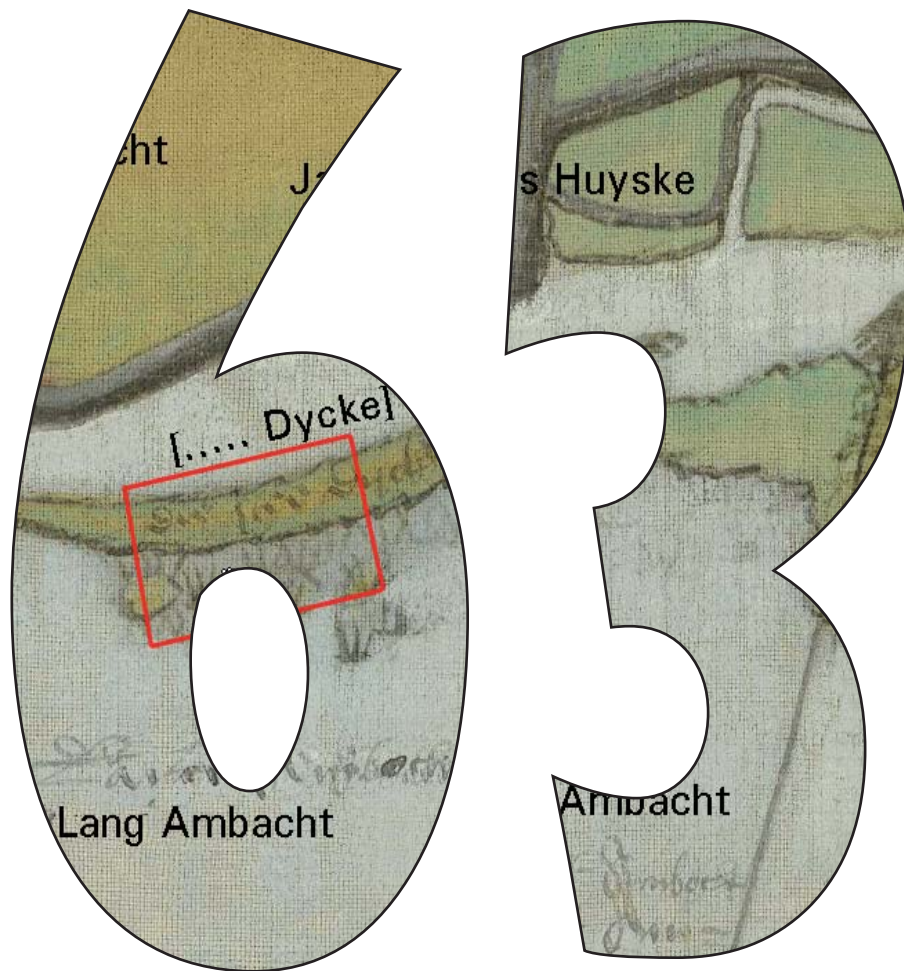

Dordrecht Ondergronds 63

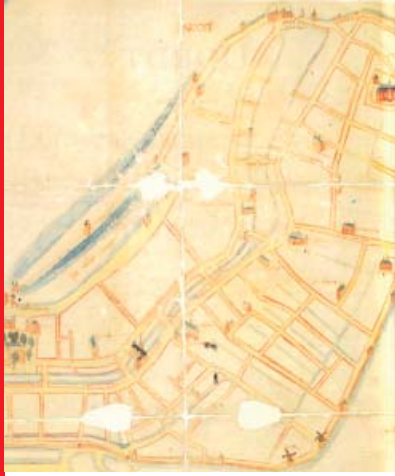
Middeleeuwse bewoning in de polder Stededijk

Een archeologische begeleiding

M.C. Dorst

2015

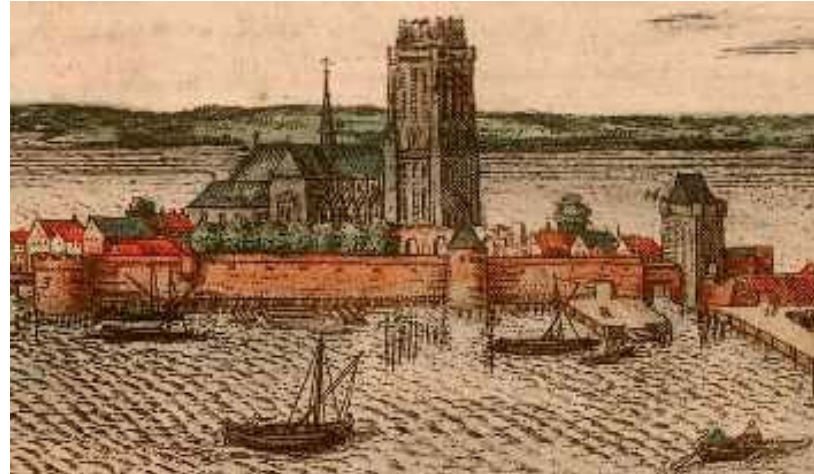
Colofon

ISSN: 1876-2379
Tekst: M.C. Dorst
Inhoudelijke toetsing: J. Hoevenberg en D.B.S. Paalman
Redactie: N.v.t.
Afbeeldingen: Gemeente Dordrecht, Ruimtelijke Realisatie/Archeologie, tenzij anders vermeld.
Vormgeving: M.C. Dorst
Drukwerk: Drukkerij RAD
Uitgave: Gemeente Dordrecht, april 2015

Gemeente Dordrecht
Sector Stadsontwikkeling / Ruimtelijke Realisatie / Team Archeologie
P: Postbus 8, 3300 AA Dordrecht
T: (078) 7708223
E: monarch@dordrecht.nl
W: www.dordrecht.nl/archeologie.nl / www.facebook.com/DordrechtOndergronds

© Gemeente Dordrecht, 2015

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Administratieve gegevens	6
2. Gegevens onderzoeksgebied en resultaten bureauonderzoek	7
2.1 Plan- en onderzoeksgebied en huidig grondgebruik	7
2.2 Uitgevoerde werkzaamheden	8
2.2 Samenvatting van het bureauonderzoek	8
3. Doel en vraagstellingen	11
4. Veldwerk	13
4.1 Methodes	13
4.2 Onderzoekresultaten: de bodemopbouw	14
4.3 Onderzoekresultaten: de archeologische resten	14
5. Conclusies	17
Literatuur	19
Begrippen en afkortingen	20

Een deel van de nieuwe, oostelijke kwelsloot rond de Stort van Troost in de polder Stedelijk (foto: gemeente Dordrecht, Ruimtelijke Realisatie/archeologie april 2015).

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van de sector Stadsontwikkeling van de gemeente Dordrecht is in het plangebied polder Stedelijk 'Stort van Troost', een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het veldwerk vond plaats op 19 en 20 maart 2015. Het onderzoeksgebied betrof een deel van een nieuw gegraven watergang ten oosten van de vuilstort in de polder Stedelijk. De ontgravingsdiepte reikte tot maximaal 2,2 meter onder het huidige maaiveld.

Ter hoogte van het onderzoeksgebied is tijdens een eerder uitgevoerd verkennend booronderzoek het middeleeuwse landschap aangetroffen op 2,85 m – mv.¹ Ook zijn in een naastgelegen sloot in het verleden al middeleeuwse vondsten gedaan door de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN). De vondstcontext van dit materiaal is echter onbekend. Er kan dus sprake zijn van een vindplaats uit de Late Middeleeuwen. De diepteligging en de aard van de vindplaats zijn echter nog onduidelijk. Om te voorkomen dat eventuele behoudenswaardige resten ongedocumenteerd vernietigd zouden worden, is het graven van de nieuwe sloot archeologisch begeleid.

Dit rapport beschrijft de resultaten van het veldonderzoek. Tijdens het onderzoek is een vondst-/leeflaag uit de Late Middeleeuwen op de oeverafzettingen van de Merwede vastgesteld.

In hoofdstuk 2 zijn de gegevens van het plan- en onderzoeksgebied en de resultaten van het bureauonderzoek vermeld. In hoofdstuk 3 zijn de doelstelling en vraagstellingen geformuleerd en in hoofdstuk 4 zijn de onderzoeksmethoden en de resultaten van het veldwerk beschreven. Ten slotte is in hoofdstuk 5 een samenvatting met conclusies van het onderzoek verwoord.

¹ Uitgevoerd in 2014, Dorst & De Boer 2014, gemeentelijke projectcode 1408.

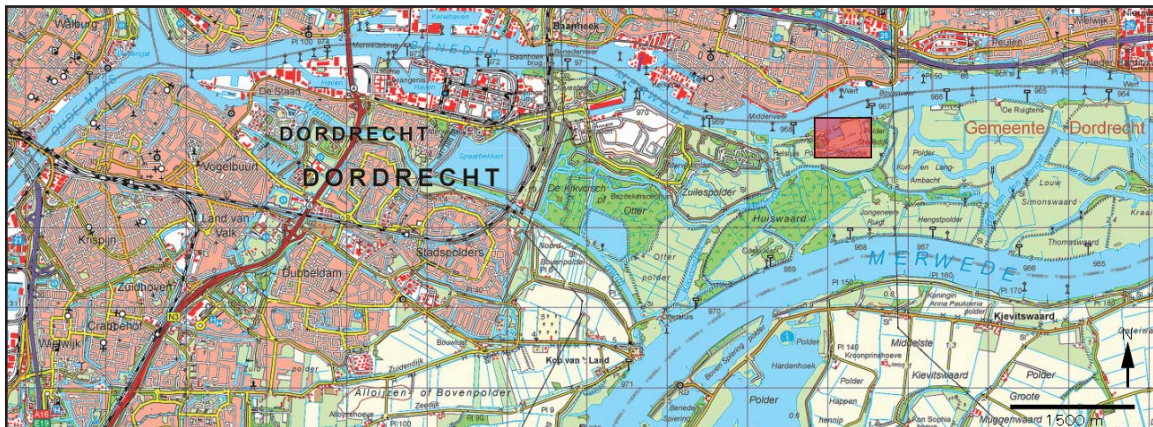
1.2 Administratieve gegevens

Type onderzoek	Archeologische begeleiding conform opgraven
Gemeentelijke projectcode	1411
ARCHIS Onderzoeksmelding	65778
ARCHIS vondstmeldingsnr.	426526
Archeologische periode	Middeleeuwen en Nieuwe Tijd
Datum veldonderzoek	19 en 20 maart 2015
Wijk	Polder Stededijk
Straat	n.v.t.
Gemeente	Dordrecht
Provincie	Zuid-Holland
Kaartblad	38C
RD-coördinaten (puntlocatie middeleeuwse vondstlaag)	114.438 / 425.213
Opdrachtgever	Sector Stadsontwikkeling, afdeling Beleid dhr. R.A. Mank, senior-beleidsmedewerker
Uitvoerder(s)	Gemeente Dordrecht, Sector Stadsontwikkeling, afdeling Ruimtelijke Realisatie/Archeologie
Bevoegde overheid	Gemeente Dordrecht
Autorisatie rapport	Mevr. J. Hoevenberg (senior archeoloog)
Digitale archivering	Archief Ruimtelijke Realisatie/Archeologie (www.dordrecht.nl/archeologie) / e-depot Nederlandse Archeologie (http://www.dans.knaw.nl)
Analoge deponering	Archief Ruimtelijke Realisatie/Archeologie en het Stadsdepot Dordrecht

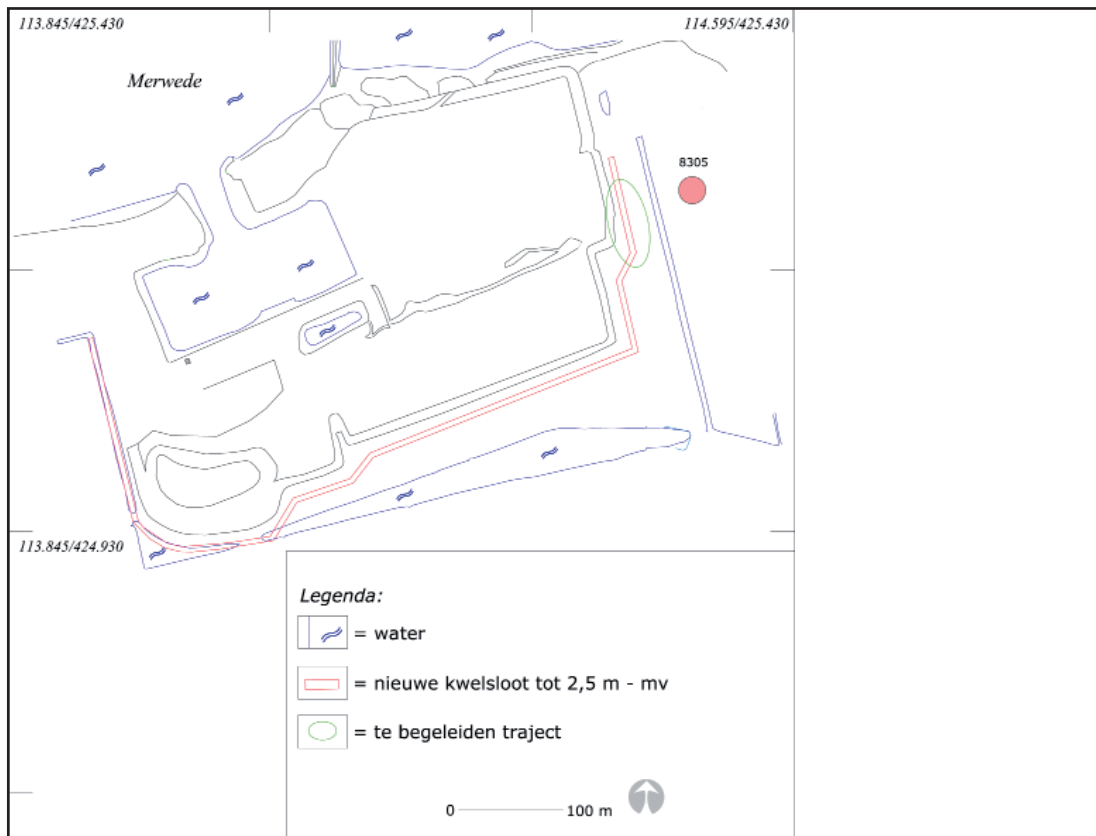
2. Gegevens plan- en onderzoeksgebied en resultaten bureauonderzoek

2.1 Plan- en onderzoeksgebied en huidig grondgebruik

Het plangebied betreft de voormalige vuilstort 'Stort van Troost' in de polder Stedelijk in de Sliedrechtse Biesbosch in Dordrecht (afb. 1). De voormalige eigenaar van de polder en de afvalstort was de firma Troost Pernisgroep BV. Tussen 1963 en 1985 is hier chemisch afval gestort, waarvan Shell Pernis de grootste leverancier was. In het kader van een beheersplan voor de bodemvervuiling is onder andere langs de oostrand van de stort gegraven. Het gaat om de aanleg van een kwelsloot naar een vloeiveld voor een helofytenfilter (afb. 2). Het te begeleiden deel had een lengte van circa 85 m.

Afb. 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied in de gemeente Dordrecht.

Afb. 2. Ligging van het onderzoeksgebied in detail.

2.2 Uitgevoerde werkzaamheden

De nieuwe kwelsloot had een breedte van 5 m met aan weerszijden een schuin talud van circa 1 m. De onderzijde van de sloot ligt op circa 2,2 m – mv (circa 1,5 m – NAP). In totaal is het graafwerk over een lengte van 117 m begeleid (afb. 5).

2.3 Samenvatting van het bureauonderzoek

In juni 2014 is voor de locatie een bureauonderzoek en een verkennend veldonderzoek door middel van boringen uitgevoerd.² Dit onderzoek is hieronder beknopt weergegeven.

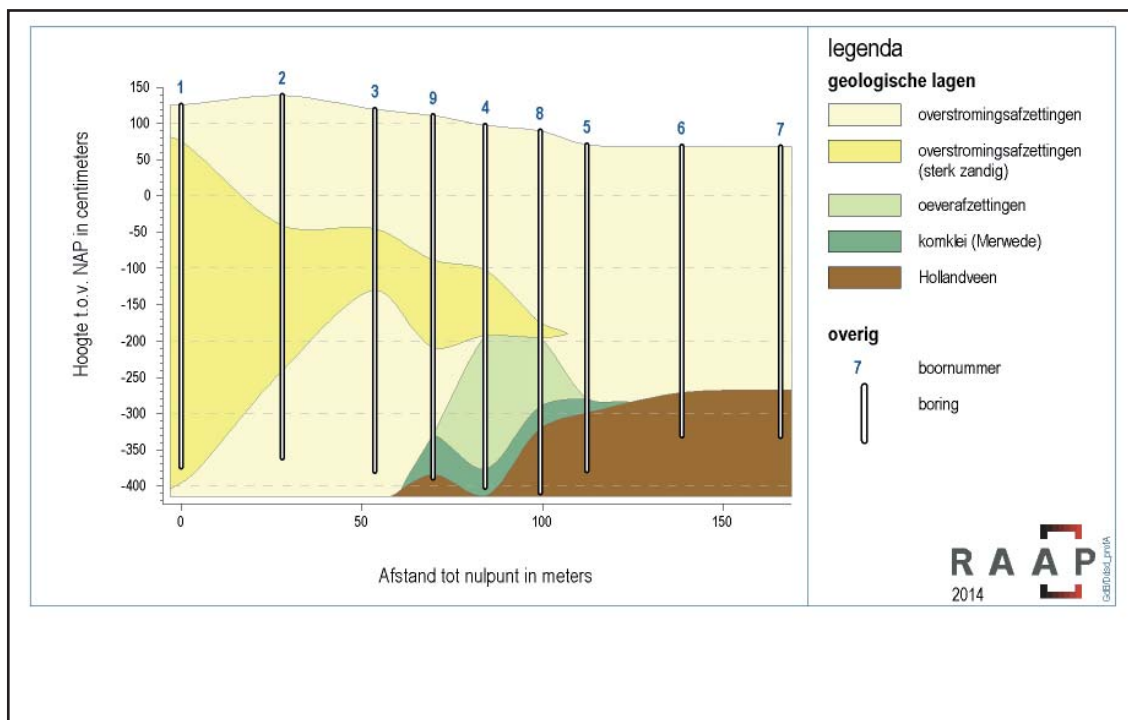
Uit het booronderzoek bleek dat alleen in het oostelijk deel van de te graven kwelsloot nog sprake is van een (deels) intact oud landschap van vóór 1421 (afb. 3).

² Dorst & de Boer 2014, archeologisch projectcode 1408.

Afb. 3. De locaties van de boringen uit het vooronderzoek met daarin aanwezige geologische afzettingseenheden (afb. G.H. de Boer, RAAP archeologisch adviesbureau. In: Dorst & de Boer 2014).

Tussen boring 3 en 6 is een oudere afzetting aanwezig (afb. 4). Dit is waarschijnlijk een pakket kom- en oeverwalafzettingen, maar zou ook (deels) een restant van de middeleeuwse dijk kunnen zijn.

Afb. 4. Geo-archeologische interpretatie van de bodemopbouw ter hoogte van de oostelijke sloot (afb. G.H. de Boer, RAAP archeologisch adviesbureau. In: Dorst & de Boer 2014). Voor de ligging van de boorraai, zie afb. 3.

De hoogst aangeboorde top van deze pre-1421 afzetting ligt op 2,85 m – mv (1,85 m – NAP). Alles ten noorden van boring 3 bleek geërodeerd door een latere loop van de Merwede. Ten zuiden van boring 6 is een deels geërodeerd (laaggelegen) komklei-op-veen landschap aanwezig. De geërodeerde top van het veen ligt dieper dan 3,7 m – mv (2,7 m – NAP). Het jongste bodempakket bestaat uit afzettingen van de Merwede die zijn afgezet in de periode tussen de St. Elisabethsvloeden (1421-1424) en de aanleg van de kade/dijk rond de Polder Stedelijk in 1816.

Rond de vuilstort zijn in het verleden verschillende onderzoeken uitgevoerd door de leden van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland. Tijdens baggerwerkzaamheden in de haven van de vuilstort zijn in 1965 verschillende scherven middeleeuws aardewerk gevonden, te dateren tussen de 12e en begin 15e eeuw.³ In 1983 zijn bij het graven van de oostelijke kwelsloot ook vondsten uit de Late Middeleeuwen gedaan. Het gaat om steengoed, roodbakkend en grijsbakkend aardewerk, een leren schoenzool en een baksteen met een formaat van 29,5x15x7 cm.⁴ Aansluitend is (waarschijnlijk ter hoogte van de vondstlocatie) een booronderzoek uitgevoerd. Er zijn 70 boringen gezet tot een diepte van 150 cm - mv. Hierbij is een fosfaatconcentratie aangetroffen op een diepte van 0,95 m – mv (afb. 2). Deze had een omvang van circa 20 m. Scherven of andere vondsten zijn niet aangetroffen. De fosfaatconcentratie is geïnterpreteerd als een middeleeuwse bewoningslaag die het resultaat kan zijn van bewoning en agrarisch gebruik.

Archeologisch onderzoek in 1983 naar het 2 kilometer ten oosten van de vuilstort gelegen verdrongen ambacht Houweningen, heeft uitgewezen dat er funderingsresten rond 1,25 m – mv aanwezig zijn.⁵ Daarnaast is hier ook keramiek, (bouw)hout en leer gevonden. De fundering betreft waarschijnlijk herbouw; de muur bestaat uit bakstenen van een (13e –eeuws) kloostermop formaat (29 cm lang), gecombineerd met een kleinere (jongere) baksteen (22 cm lang). Het is dus niet duidelijk of deze bebouwing uit de periode van vóór of (direct) ná de Sint Elisabethsvloed dateert.

Archeologische verwachting

Op basis van het vooronderzoek is de volgende archeologische verwachting opgemaakt:

De kans dat er bij het graven van de kwelsloot archeologische waarden worden verstoord lijkt op basis van het booronderzoek klein. De resultaten lijken niet in overeenstemming met de gegevens van de AWN. De vermoedelijke (middeleeuwse) vindplaats die destijds op een diepte van circa 0,95 m – mv is aangetroffen, moet van (sub)recente datering zijn. Tijdens het booronderzoek, waarbij de vindplaats is gekarteerd, is alleen fosfaat aangetroffen. Vermoedelijk is deze informatie destijds gekoppeld aan de middeleeuwse vondsten die zijn aangetroffen bij het graven van de eerdere kwelsloot in 1983. Het is dus wel duidelijk dat er binnen de toenmalige ontgravingsdiepte van de sloot middeleeuws materiaal aanwezig was. De vondstcontext hiervan is echter onduidelijk. Twee opties zijn mogelijk: het kan gaan om verspoelde vondsten uit het Merwededek (ex-situ) of de vondsten zijn afkomstig uit middeleeuwse oeverafzettingen (in-situ). Aangezien dit onduidelijk is gebleven, is in het kader van de meest recente ontwikkelingen een archeologische begeleiding geadviseerd voor het deel waar volgens het booronderzoek het hoger gelegen deel van het verdrongen middeleeuwse landschap (oeverwal met eventuele dijk) nog aanwezig was.

3 Esch, C. van der, 1965. Gemeentelijke projectcode 6410, Polder Stedelijk.

4 Esch, C. van der, 1989. Gemeentelijke projectcode 8305, Polder Stedelijk.

5 Esch, C. van der, 1985.

3. Doel en vraagstellingen

In het Programma van Aanpak zijn het doel en de vraagstellingen voor het veldwerk geformuleerd.⁶ Het doel was het documenteren van behoudenswaardige archeologische waarden die door de graafwerkzaamheden verstoord zouden worden.

Hiervoor zijn twee vraagstelling geformuleerd:

1. Zijn er binnen de ontgravingsdiepte nog resten van het oude landschap van vóór 1421 aanwezig? Zo ja, wat is hiervan de aard (natuurlijk of dijkrestant) en ouderdom? Indien er sprake is van een natuurlijke (oeverwal)afzetting, zijn hierop/–in sporen van menselijke activiteit aanwezig? Zo ja, wat is hiervan de diepteligging, aard en ouderdom?

2. Is er op deze locatie binnen de ontgravingsdiepte ook sprake van vondstmateriaal? Zo ja, wat is hiervan de diepteligging/context, aard en ouderdom? Is er op basis van het vondstmateriaal iets te zeggen over de (aard van de) bewoningsgeschiedenis op de zuidelijke oeverwal van de Merwede?

⁶ Dorst, gemeente Dordrecht SO/Ruimtelijke Realisatie/Archeologie, door bevoegd gezag goedgekeurd PvA in offerte d.d. 19 juli 2014.

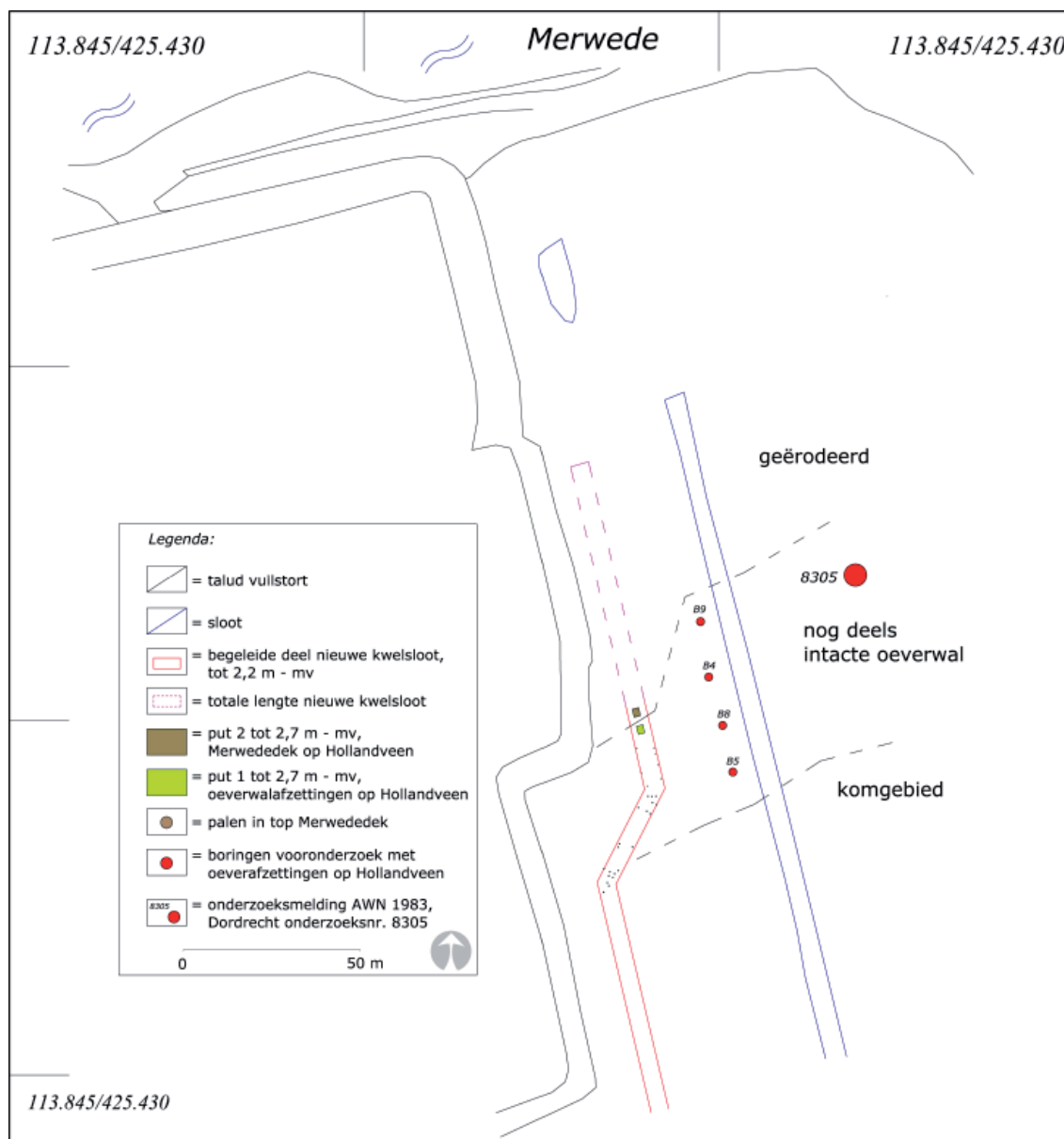

4. Veldwerk

4.1 Methoden

Het archeologisch onderzoek bestond uit het begeleiden van het graven van de kwelsloot. De ontgravingsdiepte van de sloot lag op 2,2 m – mv (gemiddeld ca. 1,5 m – NAP).

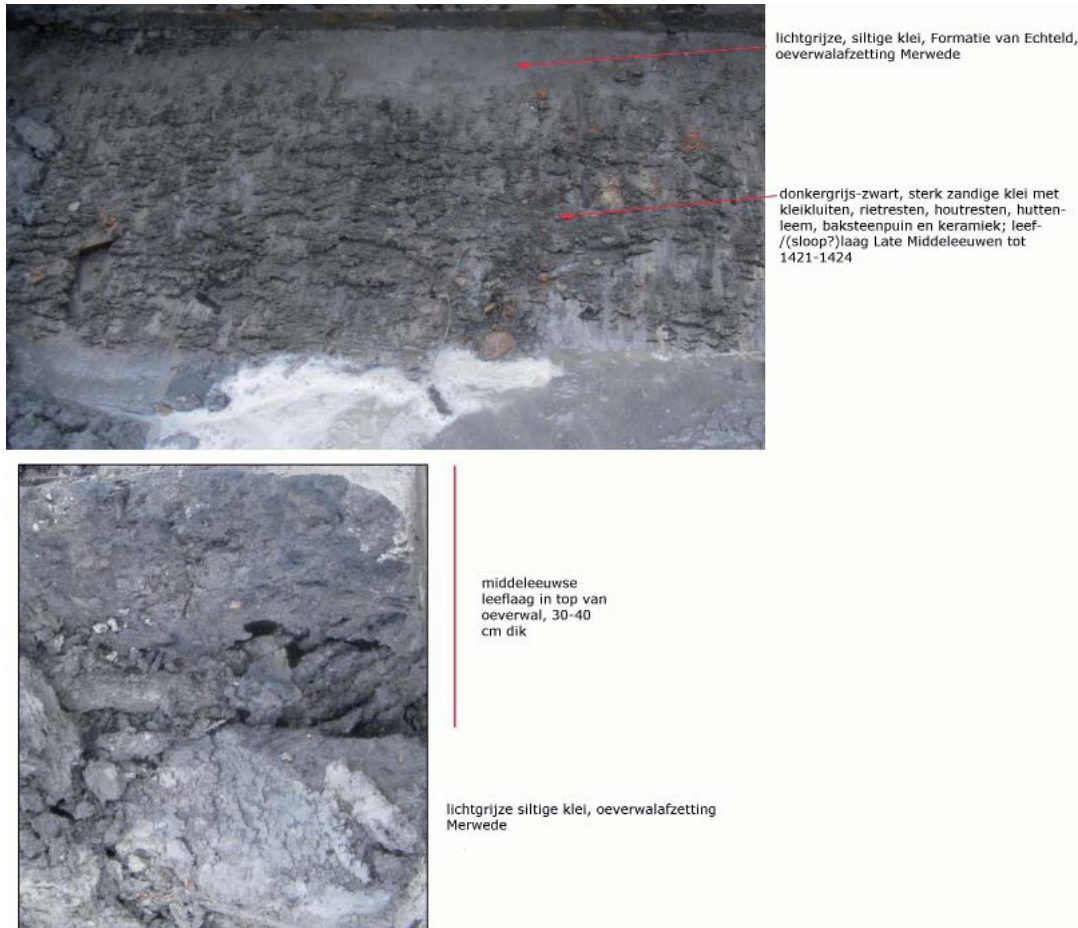
Op de locatie waar volgens het booronderzoek het verdronken middeleeuwse landschap het hoogstgelegen was, is op twee plaatsen dieper gegraven, tot 2,7 m – mv. Het gaat om twee kleine proefputjes van circa 2x2 m die zijn gegraven vanaf het diepste niveau in de aangelegde kwelsloot (afb. 5).

Afb. 5. De resultaten van het veldwerk met daarin de locatie van het proefputje met de middeleeuwse leeflaag (groen) en de palen uit de postmiddeleeuwse periode.

4.2 Onderzoeksresultaten: de bodemopbouw

Binnen de ontgravingsdiepte tot 220 cm – mv zijn alleen (overstromings)afzettingen aangetroffen die behoren tot het Merwededek. Het gaat om grijze klei- en zandlagen die dateren uit de periode tussen 1421 (St. Elisabethsvloed) en circa 1816 (aanleg Polder Stedelijk). Dit is conform de resultaten van het booronderzoek. Het onderliggende verdronken middeleeuwse landschap is alleen waargenomen in het zuidelijke proefputje (put 1, afb. 5). Hier was op een diepte van 2,7 m – mv (ca. 1,8 m – NAP) een donkergrijs tot zwarte, zandige kleiafzetting aanwezig. Het gaat om een leeflaag uit de Late Middeleeuwen. In deze rommelige top waren grijze kleikluiten, rietresten, houtresten, relatief veel ongebakken kleibrokken, veel baksteenfragmenten en keramiek aanwezig. Deze afzetting is ongeveer 30 á 40 cm dik en gaat daarna over in een lichtgrijze siltige tot zandige klei van een (schone) oeverwalafzetting.

Afb. 6. De middeleeuwse leeflaag waarin baksteenresten zichtbaar zijn, in de top van de oeverwal-/komafzetting in de zuidelijke proefput. Boven: de leeflaag op vlakniveau en onder als dwarsdoorsnede (hier ex-situ).⁷

4.3 Onderzoeksresultaten: de archeologische resten

Middeleeuwen

Tijdens het veldwerk zijn in de top van de verdronken oeverwalafzettingen verschillende vondsten aangetroffen (vondstnr. 1). Onder de bouwfragmenten bevinden zich fragmenten van rode bakstenen, waaronder één met een formaat van ? x 10,5 x 4,5 cm en resten ongebakken klei (afb. 7). Deze laatste resten waren ten dele in de vorm van bakstenen, dus mogelijk is er sprake van gebruik van ongebakken bakstenen en/of lokale productie van bakstenen. De keramiek betreft zeven fragmenten blauwgrijs aardewerk, twee fragmenten

⁷ Vanwege de vervuiling is de dwarsdoorsnede niet in de put bekeken. Er is een dwarsdoorsnede gemaakt in een door de kraan uitgeschepte bak grond van dit niveau.

steengoed met zoutglazuur en twee fragmenten roodbakkerd aardewerk met spaarzaam loodglazuur (afb. 7). Deze fragmenten zijn te dateren in de Late Middeleeuwen tot 1421-1424. De breuken zijn scherp en vertonen geen sporen van vertering (door water). Er is wel één sterk verweerde scherp roodbakkerd aardewerk gevonden die mogelijk pre-middeleeuws (Romeinse Tijd?) is.

Afb. 7. Enkele vondsten uit de middeleeuwse leeflaag. Links: twee fragmenten baksteen met daaronder een fragment slecht of ongebakken baksteen. Rechts: scherven keramiek, waaronder blauwgrijs aardewerk, roodbakkerd aardewerk en steengoed.

Post-middeleeuwen

In de top van het Merwededek was een groot aantal palen aanwezig. De locaties van 25 palen zijn weergegeven in afbeelding 5. Niet alle palen konden worden ingetekend. De toppen van de paalrestanten liggen tussen 40-60 cm – mv (ca. 0,4 – 0,6 m NAP). De gemiddelde diameter ligt rond de 15 cm en de meeste palen zijn ongeveer 50 cm lang. Ze hebben tussen de twee en vier kapvlakken en op de meeste palen zijn nog resten schors aanwezig en resten van zijtakken. De palen lijken willekeurig te zijn geplaatst (afb. 8).

Afb. 8. Links: vier palen in de top van het Merwededek op vlakniveau (circa 40 cm – mv). Midden: één van de palen in het profiel. Rechts: twee van de palen uit de top van het Merwededek. Deze zijn niet zorgvuldig bijgewerkt, er zitten nog resten schors en aanzetten van zijtakken aan.

5. Conclusies

Op 19 en 20 maart 2015 is op locatie Polder Stedelijk 'Stort van Troost' te Dordrecht een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Ten aanzien van de geformuleerde doel- en vraagstellingen kan het volgende worden geconcludeerd:

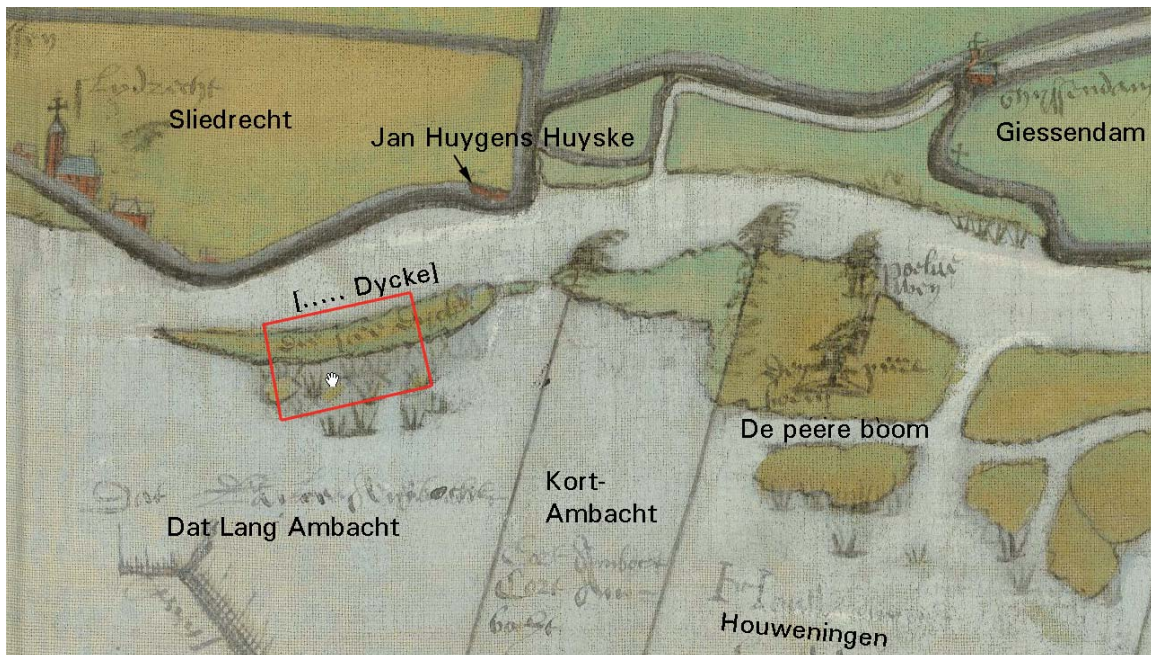
1. Zijn er binnen de ontgravingsdiepte nog resten van het oude landschap van vóór 1421 aanwezig? Zo ja, wat is hiervan de aard (natuurlijk of dijkrestant) en ouderdom? Indien er sprake is van een natuurlijke (oeverwal)afzetting, zijn hierop/–in sporen van menselijke activiteit aanwezig? Zo ja, wat is hiervan de diepteligging, aard en ouderdom?

2. Is er op deze locatie binnen de ontgravingsdiepte ook sprake van vondstmateriaal? Zo ja, wat is hiervan de diepteligging/context, aard en ouderdom? Is er op basis van het vondstmateriaal iets te zeggen over de (aard van de) bewoningsgeschiedenis op de zuidelijke oeverwal van de Merwede?

Binnen de ontgravingsdiepte tot 2,2 m – mv is nergens het oude landschap van vóór 1421 aanwezig. Tot deze diepte is sprake van een overstromingsdek dat is afgezet in de periode ná de St. Elisabethsvloeden tussen 1421-1424 en de her-inpoldering in 1816. In de top van dit zogenoemde Merwededek is een groot aantal palen aangetroffen. Het gaat om grof gekapte paaltjes die willekeurig lijken te zijn ingeslagen. De functie van de palen is onduidelijk. Waarschijnlijk zijn ze aangebracht in een laatste fase van een opslibbende schorregebied om ervoor te zorgen dat de stroomsnelheid bij hoge waterstanden laag bleef zodat de opslibbing versnelde en niet wegspoelde. Dit palencluster dateert waarschijnlijk dan ook al uit het eerste kwart van de 16e eeuw, toen het gebied alweer gedeeltelijk droogviel en in gebruik werd genomen als rietveld en weide- en hooiland.

Op de locatie waar tijdens het booronderzoek het verdrongen middeleeuwse landschap het hoogst gelegen bleek, is met de kraan lokaal, over een beperkt oppervlak, verdiept tot deze afzettingen. Op een diepte vanaf 2,7 m – mv was het pakket oeverafzettingen van de Merwede aanwezig waarvan de top bestaat uit een 30 tot 40 cm dikke leeflaag uit ten minste de Late Middeleeuwen. In deze laag bevonden zich relatief veel brokken slechte en/of ongebakken leem (deels in de vorm van bakstenen), fragmenten baksteen en daarnaast scherven uit de Late Middeleeuwen en mogelijk één verweerde (verspoelde) scherf uit de Romeinse Tijd. De resten bouw materiaal lijken niet door verspoeling in deze afzetting te zijn afgezet. Gezien het relatief grote aantal baksteenfragmenten is het goed mogelijk dat deze bij de sloop van plaatselijke middeleeuwse bebouwing in de bodem terecht zijn gekomen. Zowel op keramiek als op baksteen zijn geen duidelijke sporen van vertering (door) water aanwezig.

Het is duidelijk dat hier sprake is van een deels intact gedeelte van de hogere oeverwal van de Merwede. Het hoogste deel lag waarschijnlijk noordelijker, richting de huidige rivierbedding, maar deze is (hier) geheel geërodeerd in de periode ná de St. Elisabethsvloed. De hogere oeverwal is mogelijk in (noord)oostelijke richting wel intact aanwezig. Gezien het vondstmateriaal is het duidelijk dat de oeverwal hier (al dan niet achter of aan een dijk) bebouwd en bewoond was gedurende de Late Middeleeuwen. Er stonden gebouwen die ten minste deels uit bakstenen opgebouwd waren. Ook zijn er resten gevonden van slechte of ongebakken bakstenen. Mogelijk is er gebruik gemaakt van lokaal geproduceerde (ongebakken?) bakstenen of was er sprake van baksteenproductie in de directe omgeving. De gebouwen zullen deel hebben uitgemaakt van de lintbebouwing die op of aan de dijk van de Grote Waard lag. De bewoners woonden vermoedelijk binnen het Lang Ambacht, dat deel uitmaakte van Sliedrecht (afb. 9).

Afb. 9. De locatie van de 'Stort van Troost' bij benadering (rood omlijnde vak) weergegeven op een uitsnede van een kaart uit 1560. De locatie ligt in een (drooggevalen) gebied waar een restant van de middeleeuwse bedijking van de Grote Waard is aangegeven (Dycke). Daaronder is de naam van het voormalige ambacht (Dat Lang Ambacht) te lezen (kaart van P. Sluyter, kaartcollectie Hingman, Nationaal Archief inventarisnr. 1895A).

Voor vragen over dit rapport kan contact worden opgenomen met dhr. M.C. Dorst, senior archeoloog, afdeling Ruimtelijke Realisatie van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 770 4904.

Literatuur

Dorst, M.C. & G.H. de Boer, 2014: Dordrecht Ondergronds 57, Polder Stededijk; de Stort van Troost. Een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Dordrecht Ondergronds 57, gemeente Dordrecht.

Esch, C. van der, 1989: De Sliedrechtse Biesbosch vijf jaar grondig bekeken. Grondig Bekeken 4 (1989), 3, 8-16, m.n. 10-12.

Esch, C. van der, Houweninghen onder de loep. Vondsten van een voormalig dorp in de polder Ruygten bezuiden den Peereboom. Westerheem 1985, 245-258.

Esch, C. van der, 1965: Romeinse en middeleeuwse vondsten in de Sliedrechtse Biesbosch. Westerheem 14 (1965), 158-162.

Begrippen en afkortingen

antropogeen	Door mensen gemaakt/gedaan/uitgevoerd, i.i.t. natuurlijk
Bergsche Veld	Zoetwatergetijdengebied ten zuiden van de stad Dordrecht, ontstaan na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (verwijst naar Geertruidenberg, later Biesbosch genoemd).
brakwaterkokkel	Gidsfossiel voor de afzettingen van de Sint Elisabethsvloed 1421, zeker als deze tweekleppig en in levenshouding wordt aangetroffen. Het gaat om de tweekleppige <i>Cerastoderma glaucum</i> .
crevasse(afzetting)	Oeverwaldoorbraak (rivier) waarbij (opnieuw) zand is afgezet. Door de doorbraak is een afzetting ontstaan met sediment uit de oeverwal. Crevasse-afzettingen zijn hoger gelegen plekken in het landschap.
detritus	Substantie bestaande uit organische resten van planten en dieren.
donk	Rivierduin of natuurlijke verhoging in het landschap
Formatie van Echteld	Afzettingen vanuit rivier
Formatie van Nieuwkoop	Veenpakket (Hollandveen Laagpakket)
Formatie van Naaldwijk	Afzettingen vanuit zee
Grote Waard	De Grote of Hollandsche Waard was een landbouwgebied in Holland, aan de grens met Brabant. De waard ontstond in de 13e eeuw, na afdamming van de Maas bij Heusden en Maasdam en het aanleggen van een ringdijk. De Grote Waard omvatte de gebieden die tegenwoordig bekend staan als het Land van Heusden en Altena, het Eiland van Dordrecht, het oostelijk deel van de Hoeksche Waard en een stukje Noord-Brabant, ongeveer van Heusden tot Moerdijk.
hil/werf/terp	Woonheuvel of kunstmatige door mensen opgeworpen verhoging in het landschap, i.t.t. donk
indicator	Aanwijzing/vondst/voorwerp/object/spoor
inversierug	Oeverwallen en kreekbeddingen klonken gedurende de middeleeuwse ontginningen door hun grovere materiaal minder in dan de slappe, fijne klei ertussen, waardoor ze nu nog als ruggen in het landschap herkenbaar zijn. Deze 'omkering' in het landschap (oorspronkelijk een geul, nu een rug) wordt ook wel inversie (inversieruggen) genoemd.
klastisch	Verweerde/geërodeerde fragmenten van gesteente die zijn afgezet door water en wind
Merwededek	Gelaagd pakket klei- en zandafzettingen vanuit de rivier de Merwede, na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (Formatie van Echteld). Specifiek voor het Eiland van Dordrecht.
Sint Elisabethsvloed	Stormvloed waarbij de zeedijk van de Grote Waard bij het dorp Wieldrecht doorbrak en de Grote Waard verdrong, 18-19 november 1421.
AMK	Archeologische Monumenten Kaart

ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem
AWN	Archeologische Werkgemeenschap Nederland
CHA	Cultuur Historische Atlas, provincie Zuid Holland
IKAW	Indicatieve kaart Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
Mv	Maaiveld (loopoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdam Peil (hoogtemaat)
NEN	Nederlandse Norm
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RAD	Regionaal Archief Dordrecht
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed